

Ko e Kosiliō Malu'i,

I he manatua koia e tu'utu'uni 1261 (1999) 'o e 'aho 25 'o 'Akosi, 1999, tu'utu'uni 1265 (1999) 'o e 'aho 17 'o Sepitema, 1999, tu'utu'uni 1296 (2000) 'o e 'aho 19 'o 'Epeleli, 2000 mo e tu'utu'uni 1314 (2000) 'o e 'aho 11 'o 'Akosi, 2000, pea mo e ngaahi fakamatala 'a e Palesiteni na'e tuku atu he ongoonogo' 'i he fakamanatua ko ia 'a e 'Aho fakamāmāni lahi 'o e Totonu 'a Ha'a Fafine pea mo e Fakamelino', 'a ia na'e fakahoko 'i he 'aho 8 'o Ma'asi, 2000 (SC/6816),
pea

I he toe manatua foki e ngaahi felotoi koia ki he Ngaahi Taumu'a mo e Palani Ngaue Beijing (Beijing Declaration and Platform for Action) (A/52/231), kae 'uma'a 'aē 'oku hā he pepa 'o e Fakataha Makehe hono 23 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha (United Nations General Assembly) 'oku 'iloa ko ia ko "Ha'a Fafine 2000: Ngeia mo e Totonu 'a Fafine, Fakalakalaka mo e Melino ki he Senituli Uaafema-taha" (Women 2000: Gender Equality, Development and Peace for the twenty-first century" (A/S23/10/Rev.1), kae fakatautefito ki he ngaahi kongā 'oku felave'i ai 'a ha'a fafine mo e fetā'aki fakame'atau,
pea

I he manatua ko ia 'o e ngaahi tefito'i mo'oni 'oku makatu'unga ai 'a e Siate Folau 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha pea mo e mu'aki fatongia 'o e Kosiliō Malu'i ki hono pukepuke mo tauhi 'a e melino fakavaha'a pule'anga',
pea

Ko e 'uhi ko e tokanga ko ia ki he kakai sivile 'oku lavea mo uesia 'enau mo'ui' 'i he fetā'aki fakame'atau, tautefito ki ha'a fafine mo e tamaiki', ka e 'uma'a 'akinautolu 'a e kau kumi hufanga mo nofo hili (internally displaced persons), kuo nau hoko ko ha

ngaahi tāketi 'o e fetā'aki fakame'atau, pea 'i he matu'aki mahino 'a e ola kovi ko ia 'o e me'a ni' 'i ha ngaahi fakalelei mo ha melino 'oku tu'utai, ko ia ai 'oku

To e fakapapau'i 'a e mahu'inga ko ia ke kau 'a ha'a fafine ki hono fakangata mo solova 'a e vāvākovi pea mo hono langa hake 'a e fakamelino, pea ke nau kau kakato 'i he ngaahi feinga kotoa pe ke fakalalakaka ki mu'a 'a e melino' mo e ma'uma'uluta, pea ke toe fakautuutu ange 'enau kau ki he ngaahi tu'unga 'oku faitu'utu'uni fekau'aki mo e fakangatangata 'o e ngaahi vāvākovi 'oku hoko',
pea

I he toe fakapapau'i ko ia ke fakahoko kakato 'a e ngaahi lao fakavaha'a pule'anga 'oku ne taukave'i 'a e totonu 'a e tangata' 'a ia 'oku fakamalumu ai 'a e totonu 'a ha'a fafine 'i ha hoko ha vāvākovi pe 'i he faka'osinga 'o ha vāvākovi,
pea

I he fakamamafa'i ko ia ke fakakau 'a e fiema'u makehe 'a ha'a fafine mo e fanau 'oku uesia 'enau mo'ui 'i he faka'auha e ngaahi mahafu maina pea mo e ngaahi polokalama fekau'aki mo e faka'auha mahafu maina',
pea

I he mahino 'oku 'i ai 'a e fu'u mahu'inga ke fakakau 'a e ngaahi tefito'i fakakaukau taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a fafine' (gender perspective) ki he ngaahi feinga tauhi melino kotoa pe', pea ke fakatokanga'i 'a e fekau'aki 'a e ngaahi fakakaukau ko 'eni' mo e Windhoek Declaration ka e 'uma'a 'a e Ngaahi Taumu'a Ngaue Namibia' ki hono taukave'i 'a e ngeia mo e totonu 'a fafine ki he Ngaahi Va'a Kehekehe 'o e Fai Fatongia ki he Fakamelino/ (Nambia Plan of Action on Mainstreaming a Gender Perspective in Multidimensional Peace Support Operations) (S/2000/693),

pea

I he mahino 'o e mahu'inga 'a e fokotu'u 'a e Palesiteni' na'e hā 'i he'ene fakamatala na'e 'oatu he onogoongo' he 'aho 8 'o Ma'asi, 2000, ko ia ai 'oku 'i ai 'a e fiema'u ke 'i ai ha fakataukei'i 'o kinautolu 'oku ngaue fekau'aki mo e tauhi melino' (peacekeeping personnel) ki he ngaahi fiema'u makehe 'a ha'a fafine mo e fanau 'oku toloto ai 'a e ngaahi vāvākovi',

pea

I he mahino 'oku 'i ai ha taukei mo ha maheni fe'unga mo e ngaahi ha'aha'a (impact) 'o e vāvākovi' 'i ha'a fafine mo e fanau', 'e kau lelei eni ki ha ngaahi sino'i fakotu'utu'u mo fakahoko ngāue 'i he ngaahi kautaha pe ngāue'anga (institutional arrangements) te ne malu'i mo kāpui 'a e ngaahi fakakaukau mo ha fokotu'utu'u ki he taukave'i mo e tauhi 'o e nofo melino fakamamani lahi, ko ia ai

Oku fu'u fiema'u ke fakama'opo'opo 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e uesia 'a e mo'ui 'a ha'a fafine mo e fanau' 'e he ngaahi vāvākovi 'oku hoko'; pea ko ia ai 'oku 'i ai 'a e

1. **Tapou** ki he ngaahi Fonua Memipa' ke nau fakapapau'i 'a e kau 'a ha'a fafine 'i he ngaahi tu'unga pule mo fai tu'utu'uni kotoa pe' 'i he ngaahi kautaha pe potungāue ma'ae kakai (institutions) mo e ngaahi founga ngāue (mechanisms) fakalotofonua, fakaefeitu'u, mo fakavaha'a pule'anga 'oku fekau'aki mo e tautalia (prevention), mapule'i (management) pea mo hono solova 'o e vāvākovi';

2. **Fakalotolahi'i** 'o e Sekelitali Seniale ke fakahoko 'ene ngaahi fokotu'utu'u ngāue (A/49/587) fekau'aki mo e fakatokolahi ange 'a e kau 'a e ha'a fafine ki he ngaahi

levolo fai tu'utu'uni fekau'aki mo e solova 'o e vāvākovi' mo e langalanga hake 'o e fakamelino';

3. **Tapou** ki he Sekelitali Seniale' ke toe fakautuutu ange 'ene fili mei ha'a fafine 'i he taimi koia 'oku ne fili ai hano fakafofonga pe ha talafekau ke fakafofonga'i ia pe ko hono 'Ofisi'; pea ko e 'uhiā ke malava ke hoko 'a e me'a ni' 'oku 'iai ai 'a e ui ki he ngaahi Fonua Memipa' ke nau 'omai ki he Sekelitali Seniale ha kau kanititeiti' ke fakakau 'i ha tohi hohoko pe lisi ke fai mei ai 'a e fili', pea ko e lisi ko 'eni' 'e toutou fai 'a hono fakafo'ou (updated);

4. **To e tapou** ki he Sekelitali Seniale' ke toe fakalahi ange 'a e ngaahi faingāmalie ma'a ha'a fafine ke nau kau mo tokonia 'a e ngaahi fai fatongia 'i tu'a (field-based operations), tautefito ki he ngaahi fatongia faka 'ofisa polisi sivile, ngaahi fatongia fekau'aki mo e totonu 'a fafine mo tangata, mo e ngaahi ngaue fekau'aki mo e lelei fakalūkufua (humanitarian concerns);

5. **Loto lelei mo fie ngāue fakataha** ke fakahu atu 'a e ngaahi tefito'i fakakaukau 'oku ne taukave'i 'a e ngeia mo e totonu 'a fafine (gender perspective) ki he ngaahi va'a ngaue fekau'aki mo e tauhi melino'; pea 'oku 'iai ai 'a e tapou ki he Sekelitali Seniale' ke fakapapau'i 'oku fakahoko 'a e me'a ni' 'i he ngaahi tapa kotoa 'e kaunga mo 'aonga ai 'a e taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a fafine (gender perspective);

6. **Kole** ki he Sekelitali Seniale' ke ne tokonaki ma 'a e ngaahi Fonua Memipa' ha ngaahi fakataukei mo fakahinohino ki he malu'i, totonu mo e ngaahi fiema'u makehe 'a ha'a fafine, pea mo e mahu'inga ko ia ke kau 'a ha'a fafine 'i he ngaahi fakahinohino mo fakataukei fekau'aki mo e tauhi melino'; ko ia ai 'oku 'i ai 'a e fakaafe ki he ngaahi Fonua Memipa' ke nau fakakau atu 'a e 'u fakahinohino ko 'eni' fakataha mo e ngaahi polokalama fakahinohino koia 'o e HIV/AIDS ki he 'enau ngaahi polokalama akoako mo fakataukei'i 'o kinautolu 'i he polisi sivile' mo sotia

tauhi (military) 'oku teu'i ke nau fakahoko fatongia' (deployment); pea 'oku toe kole ai heni ki he Sekelitali Seniale' ke fakahoko 'a e fakataukei tatau ki he kakai sivile koē 'oku nau fakahoko fatongia fekau'aki mo e tauhi melino (peace keeping operations);

7. **Tapou** ki he ngaahi Fonua Memipa' ke toe fakautuutu ange 'enau tokoni fakapa'anga, fakatekinikale mo fakangaue ki he ngaahi polokalama fekau'aki mo e taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a fafine, pea a'u atu foki ki he ngaahi polokalama fekau'aki' hange' ko e Sino'i Pa'anga 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha ma'a Fafine (United Nations Fund for Women) mo e Sino'i Pa'anga 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha ma'ae Fanau' (United Nations Children's Fund), pea pehe' ki he tafa'aki ngāue koia 'a e Talafekau Lahi 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha ma'ae Kau Kole Hufanga (United Nations High Commissioner for Refugees);

8. **Ui** ki he ngaahi tapa fekau'aki kotoa pe ke nau fakakau 'a e taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a ha'a fafine 'i he ngaahi alelea mo fakahoko melino', 'o kau ai foki moe ngaahi me'a ko 'eni': (a) 'A e ngaahi fiema'u mavahe 'a ha'a fafine mo e fanau fefine 'i he taimi koia 'o e fakaakeake (repatriation), fakanofonofu fo'ou (resettlement), langalanga fo'ou hili 'a e vāvākovī' (rehabilitation, reintegration and post-conflict reconstruction); (e) Ngaahi fa'ufa'u koē 'oku ne pouaki ha fokotu'utu'u mei ha'a fafine ki he fakamelino' mo ha ngaahi fakakaukau tu'ufonua (indigenous processes) ki he veteki 'o e vāvākovī'; pea ke fakakau 'a ha'a fafine 'i he ngaahi tapa kotoa pe 'o e fakamelino'; (i) Ngaahi fa'ufa'u kotoa 'oku ne malu'i mo faka'apa'apa'i 'a e totonu 'a ha'a fafine mo e fanau fefine', tautefito ki he'ene fekau'aki mo e konisitutone', sisitemi fili kakai', kau polisi' mo e fai'anga fakamaau';

9. **Ui** kia kinautolu kotoa 'oku fekau'aki mo e fetā'aki fakame'atau' ke nau toka'i mo faka'apa'apa'i 'a e lao fakavaha'apule'anga 'oku fekau'aki mo e totonu mo e malu'i 'o ha'a fafine' mo e fanau fefine sivile', tautefito ki he ngaahi fatongia (obligations)

'oku taku mo'oku kinautolu 'i he Kovenāsio Siniva' (Geneva Conventions) 'o e 1949 pea mo e Ngaahi Tefito'i Me'a Tanaki Atu ki ai (Additional Protocols) 'o e 1977, pea mo e Kovenāsio ki he Kau Kumi Hufanga (Refugee Convention) 'o e 1951 pea mo e Tefito'i Me'a kau ki ai (Protocol) 'o e 1967, pea mo e Kovenāsio 'a e Kosiliō Malu'i' – 5 – 'a e Ongoongo Fakamafola (SC/6942) 'o e Fakataha 4213 (PM) he 'aho 31 'o 'Okatopa, 2000 fekau'aki mo hono Fakangata 'o e Ngaahi Fakakehekehe'i kotoa pe 'o e Kakai Fefine (1979) (Elimination of All Forms of Discrimination against Women of 1979) pea mo e Me'a Tanaki Atu ki ai 'o e 1999 (Optional Protocol), pea mo e Kovenāsio 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha ki he Totonu 'a e Fanau 'o e 1989 (United Nations Convention on the Rights of the Child of 1989), pea mo e Ongo Tefito'i Me'a kau ki ai (Optional Protocols) 'o e 25 'o Me, 2000; pea mo manatua foki 'a e ngaahi kupu koia 'o e Lao Fakapule'anga ki he Fakamaau'anga Hopo Faihia, Loma (Rome Statute of the International Criminal Court);

10. **Ui** ki he ngaahi kupu fekau'aki kotoa pe' mo e fetā'aki fakame'atau' ke nau fa'ufa'u ha ngaahi fokotu'u makehe te ne malu'i 'a ha'a fafine mo e fanau fefine' mei he ngaahi to'onga fakamalohi hange ko e pau'usi'i mo e to'onga tamakitangata'i', pea mo e ngaahi to'onga fakamalohi kotoa pe' 'oku hoko tupunga 'i he fetā'aki fakame'atau';

11. **Toe fakamamafa'i ange** 'a e fatongia 'o e Ngaahi Pule'anga' ke faka'ilo pea ke fakangata 'a hono ta'e tautea 'akinautolu 'oku mo'ua 'i he faka'auha faka'aufuli 'o ha falukunga kakai (genocide), mo'ua 'i ha ngaahi hia fekau'aki mo e fa'ahinga 'o e tangata' (crimes against humanity), mo'ua 'i ha ngaahi hia matea fekau'aki mo ha tau (war crimes) 'o kau ai foki mo e ngaahi hia fakamalohi 'o ha'a fafine mo e fanau fefine'; 'oku fu'u mahu'inga ke 'oua na'a kau 'a e ngaahi faihia ko 'eni' 'i ha tala'ofa fakamolemole (amnesty provisions);

12. **Ui** ki he ngaahi tapa kotoa pe fekau'aki mo e fetā'aki fakame'atau ke nau toka'i mo faka'apa'apa'i 'a e totonu fakasivile mo fakaetangata 'a e ngaahi kemi mo e nofo'anga 'o e kau kumi hufanga', 'o kau ai foki mo e ngaahi fiema'u makehe koia 'a ha'a fafine mo e fanau fefine' 'o hangē koia 'oku ha 'i he Tu'utu'uni 1208 (1998) 'o Novema 19, 1998;

13. '**Oku fakalotolahi**'i kinautolu 'oku nau fa'ufa'u 'a e ngaahi palani ki he hu'i me'atau (disarmament), veteki 'o e fetā'aki fakame'atau (demobilization) mo ha fakafo'ou 'oku fai (reintegration) ke kau he'enu fakakaukau 'a e kehekehe ko ia 'a e fiema'u 'a ha'a fafine na 'a nau kau 'i he fetā'aki fakame'atau pea mei he fiema'u 'akinautolu 'a e kau tangata na'a nau kau mo kinautolu he fetā'aki fakame'atau'; pea ke fakakau atu foki 'i he ngaahi fakakaukau ko ia 'a e fiema'u 'akinautolu 'oku nau fakafalala ki he kau fefine mo tangata ko 'eni';

14. **Fakapapau**'i ai pe 'a e mateuteu ['a e Kosiliō Malu'i'] 'i ha taimi pe 'e fakahoko ai ha ngaahi fokotu'utu'u 'oku fenāpasi mo e Kupu 41 'o e Siate Folau 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha, 'a hano vakai'i 'o e fua pe ola (potential impact) ko ia 'i he kakai sivile', 'o kei manatua ai pe 'a e ngaahi fiema'u makehe 'a ha'a fafine mo e fanau fefine';

15. **Fakamahino**'i 'oku fakapapau'i 'e he ngaahi va'a ngaue 'a e Kosiliō Malu'i 'a e fakakau 'o e taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a fafine', 'o kau ai heni 'a e fealelea'aki mo e ngaahi kulupu 'a fafine fakalotofonua mo fakavaha'a fonua foki';

16. '**Oku fakaafe**'i ai 'a e Sekelitali Seniale' ke fai ha fekumi pe fakatotolo ki he ola pe 'inanga koia 'o e fetā'aki fakame'atau 'i ha'a fafine mo e fanau fefine', 'a e kaunga (role) koia 'a ha'a fafine 'i he fakamelino', ha fekau'aki faka'ulungaanga fefine kihe fakamelino' pea mo e veteki koia 'o e vāvākovi'; pea 'oku toe fakaafe'i ai pe 'a e Sekelitali Seniale' ke ne fakahu atu ki he Kosiliō Malu'i 'a e ola ko ia 'o e fekumi pe

fakatotolo ko 'eni', pea ke faka'āta ke ma'u 'e he Ngaahi Fonua Memipa 'o e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha' 'a e lipooti ko 'eni';

17. **'Oku kole** 'ai ki he Sekelitali Seniale' ke fakakau 'i he lipooti ko 'eni ki he Kosiliō Malu'i' ha fakamatala fekau'aki mo e tu'unga 'oku 'i ai 'a e ngaahi fakakaukau felave'i mo e taukave'i 'o e faka'apa'apa'i 'o e ngeia mo e totonu 'a ha'a fafine 'i he ngaahi misiona tauhi melino kotoa pe' (gender mainstreaming), pea mo e ngaahi kupu fekau'aki kotoa pe 'i he mala'e' ni felāve'i mo ha'a fafine mo e fanau fefine';

18. **'E kei tu'ukalikali** ai pe 'a e ngaahi feinga ki he me'a ni'.